

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № _____
від «_____» листопада 2024 р.
Завідувач кафедри Олександр РЕБРІЙ
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Специфіка стратегії очуження в українському перекладі роману
“Шантарам” Г.Д. Робертса

Виконавець:

студент II курсу магістратури,
групи АМПЗ-62
Яковлев Владислав Володимирович

Керівник роботи:

Фролова Ірина Євгенівна, професор кафедри
перекладознавства імені Миколи Лукаша,
доктор філологічних наук, доцент

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № _____ від «_____» _____ 2024 р.

Голова Екзаменаційної комісії

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Харків 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ОЧУЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	8
1.1. Проблематика художнього перекладу	8
1.2. Особливості перекладу постколоніальної літератури	12
1.3. Сучасне розуміння стратегій перекладу	16
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ, ЕТАПИ, МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ	23
2.1. Методологія, етапи та методи дослідження	23
2.2. Матеріал дослідження	26
Висновки до розділу 2	30
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ОЧУЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ШАНТАРАМ» ГРЕГОРІ ДЕВІДА РОБЕРТСА	32
3.1. Класифікація іншомовних одиниць тексту оригіналу	32
3.2. Способи відчужувального перекладу іншомовних одиниць тексту оригіналу в українському перекладі	37
Висновки до розділу 3	43
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
SUMMARY	52

ВСТУП

Переклад, а надто художній переклад, завжди був і залишається викликом, оскільки вимагає від перекладача чималих знань, умінь, навичок, а також літературних здібностей та творчих зусиль. Основними є, безперечно, досконалі знання вихідної та цільової мов, неабияке значення має володіння техніками перекладу – способами та трансформаціями, але в сьогоденнішньому перекладознавстві вкорінена думка про те, що цих базових знань та вмій недостатньо для створення вдалого перекладу.

Визнається необхідність відтворення такого художньо-естетичного впливу на читача тексту перекладу, який має бути максимально наближеним до впливу, що чинить текст оригіналу на свого читача. Оскільки автор художнього твору і перекладач, а також і реципієнти їхніх текстів належать до різних лінгвокультурних спільнот, це викликає певні труднощі. Йдеться вже не лише про мовні розбіжності, які треба подолати, а й про культурні відмінності, які є більш значущими.

У цьому зв'язку на авансцену перекладацьких студій виходить культурний чинник, сучасний напрям досліджень отримує назву *культурного перекладознавства*, а особливого значення в межах цього напрямку отримує поняття перекладацьких стратегій – одомашнення та очуження, які власне забезпечують “діалог культур”, здійснюваний за посередництвом перекладу.

Це безпосередньо стосується сучасного українського перекладу, особливо в наш час, коли в суспільстві стрімко зростає попит на українську літературу, в тому числі перекладну. Традиційно українські перекладачі творчо оперували обома стратегіями, виходячи з власного погляду на доречність їхнього застосування тією чи іншою мірою.

Але існують і певні мовні та мовленнєві одиниці, які вимагають від перекладача використання якоїсь конкретної стратегії, зокрема стратегії

очуження. Ці одиниці властиві оригінальним творам, що належать до так званої постколоніальної літератури та є мультикультурними й полімовними за своєю природою. Зрозуміло, що ці риси тексту оригіналу мають бути відтворені у перекладі, що, з одного боку, створює додаткові складнощі для перекладача, а з іншого боку, чітко орієнтує на використання стратегії очуження.

Відносна новизна цієї проблематики разом із її важливістю та значущістю для сучасного перекладознавстві, обумовили вибір теми нашого дослідження. Слід зауважити, що у вітчизняних студіях проведено аналіз подібного до обраного нами англійськомовного художнього твору, а саме: вивчено специфіку відтворення в українському перекладі екзотизмів роману С. Рушді “Опівнічні діти” [18]; на матеріалі обраного нами твору вивчено особливості передачі українською мовою концептуальних метафор тексту оригіналу [2], але ці праці, зрозуміло, не вичерпують обраної проблематики.

Таким чином, *актуальність* нашого дослідження обумовлена важливістю аналізу специфіки реалізації стратегії очуження у перекладі оригінальних творів постколоніальної літератури, зокрема іншомовних / іншокультурних одиниць цих творів.

Об’єктом дослідження є іншомовні / іншокультурні одиниці тексту оригіналу та їхні відповідники в українському перекладі.

Предметом дослідження виступають особливості відтворення цих одиниць тексту оригіналу в українських перекладах за допомогою стратегії очуження.

Метою роботи є виявлення очужувальних способів відтворення форми та змісту іншомовних / іншокультурних одиниць тексту оригіналу в українському перекладі.

Задля досягнення поставленої мети було сформульовано і виконано такі *завдання*:

- систематизувати наукові поняття та теоретичні положення, які стосуються обраної для дослідження теми;
- обрати автентичний англійськомовний твір постколоніальної художньої літератури і його український переклад;
- розробити план дослідження, визначити його методологію, етапи та методи;
- виокремити з тексту оригіналу іншомовні / іншокультурні одиниці та класифікувати їх;
- визначити способи очужувального відтворення цих одиниць українською в перекладі;
- з'ясувати механізми відтворення змісту відтворення досліджуваних одиниць у тексті перекладу;
- сформулювати висновки щодо проведеного дослідження і його результатів, окреслити перспективи подальших розвідок.

Матеріалом дослідження слугував текст оригіналу роману «Шантарам» (*Shantaram*) [39] автора Грегорі Девіда Робертса (*Gregory David Roberts*) та його український переклад, здійснений перекладачем В. Александровим [22].

З тексту оригіналу для проведення аналізу було вилучено 103 різнорівневі одиниці, які не належать до англійської мови, отже є іншомовними / іншокультурними. З тексту перекладу було обрано відповідники цих одиниць у такій самій кількості.

Таким чином кількість одиниць аналізу склала загалом 206.

Методами, використані для проведення дослідження, охоплюють такі:

- *метод аналізу і синтезу, індукції і дедукції* були необхідні для опрацювання наукової літератури за темою дослідження, зокрема для збору та систематизації наукових положень, покладених в основу аналізу та принципів цього аналізу;
- *дефінітивний метод* став у нагоді для визначення значень термінів, використаних у ході роботи;

- *метод вибіркового добирання* було покладено в основу вибору тексту оригіналу та тексту перекладу;
- *метод суцільного добирання* був необхідним для виокремлення з текстів оригіналу і перекладу одиниць аналізу;
- *методи структурного, семантичного, етимологічного аналізу* застосовувалися для систематизації обраних одиниць;
- *метод порівняльного аналізу* було використано для аналізу способів відтворення у перекладі обраних одиниць;
- *метод контекстуального аналізу* знадобився у процесі визначення пояснення смислу іншомовних одиниць у перекладі;
- *метод кількісного аналізу* був потрібен для проведення кількісних підрахунків;
- *метод графічної презентації* знадобився для того, щоб унаочнити отримані кількісні дані.

Наукова новизна дослідження вбачається в тому, що воно є першим, яке проливає світло на специфіку використання стратегії очуження в українському перекладі всесвітнього бестселера «Шантарам» Грегори Девіда Робертса.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості їх використання у теоретичних курсах та спецкурсах з перекладознавства, у перекладознавчих розвідках студентів та аспірантів, а також у практичній діяльності перекладачів, що працюють над відтворенням творів постколоніальної літератури українською мовою.

Апробація роботи. Результати проведеного дослідження було представлено і обговорено на студентській науковій конференції, проведеній 20 листопада 2024 р. Також основні результати та висновки роботи було викладено у статті «**Специфіка стратегії очуження в українському перекладі роману “Шантарам” Г.Д. Робертса**», написаній у співавторстві з керівником магістерського дослідження і включеній до збірки наукових статей “*In Statu Nascendi*”.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської шт роботи.

Робота включає такі структурні компоненти: вступ, три розділи з висновками до кожного з них, загальні висновки, список використаних джерел (усього 47 джерел, з них 23 – іноземною мовою) і анотацію англійською мовою. Загальний обсяг роботи становить 54 сторінки, обсяг основного текста складає 46 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ОЧУЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Для проведення дослідження необхідно визначити його теоретичні основи та методологічні принципи аналізу. Цей розділ присвячено аналітичному огляду наукових праць, що стосуються обраної проблематики. Зокрема, розглянуто специфіку художнього перекладу в його сучасному розумінні, проаналізовано специфіку нового типу літератури – постколоніальної літератури та її перекладу, приділено увагу новаціям, що властиві культурному перекладознавству, і, зрозуміло, проаналізовано поняття перекладацьких стратегій, з особливою увагою до стратегії очуження.

1.1. Проблематика художнього перекладу

Проблематика перекладознавства, яка сьогодні розглядається з позицій інтегративної території мови [10, с. 110], завжди була і значною мірою залишається проблематикою художнього перекладу.

Також для практичних перекладачів саме цей тип перекладу є найбільшим викликом, який вимагає максимальної концентрації усіх фахових і творчих зусиль. Чимало уваги в перекладацьких студіях приділено різним аспектам художнього перекладу, багато міркувань стосуються вимог до перекладачів художніх творів, їхніх професійних якостей і компетенцій. Оскільки основним об'єктом художнього перекладу є художній текст, відтворення цих текстів є також значною мірою літературною працею.

Стверджуючи, що об'єктом художнього перекладу виступає художній твір, слід зауважити, що під терміном «художній твір» мають на увазі твір, який володіє естетичною або розважальною цінністю; це зазвичай твори

літератури та кіно, тоді як під більш загальною назвою – витвори мистецтва розуміють картини, статуї тощо [19].

Матеріалом для художнього перекладу можуть бути доволі різні види творів, а саме: різні жанри художньої літератури (романи, оповідання, казки, вірші, поеми тощо), публіцистичні тексти (літературна критика, мемуари, газетні та журнальні статті тощо), сценарії для серіалів, художніх фільмів тощо.

Але очевидно, що у фокусі перекладацької діяльності перебувають літературні твори, тоді як вимоги до їхнього відтворення у перекладі переважно стосуються прозових творів, оскільки переклад поетичних текстів має свою виразну специфіку.

Художній переклад описують як мистецтво, тому що в результаті творчої праці перекладача текст перекладу має створювати естетичний ефект подібний до ефекту тексту оригіналу, для чого перекладачеві потрібно не лише знання мов, але й широкий світогляд, ґрунтовні знання та вишуканий художній смак [12].

Наведемо думки про художній переклад видатних українських перекладачів.

Микола Лукаш так пише про завдання перекладача художнього твору:

«Інший перекладач, не завдаючи собі клопоту розібратися як слід в образній системі та художніх прийомах якого-небудь Байрона, Гюґо чи Словацького, міркує так: «Якщо я не збагнув, що до чого, то як же звичайний читач? Чудно колись люди писали, кручено, складно. Треба це діло спростити». І спрощує: кріпку концентрацію складного поетичного образу, розгорнуту метафору розбавляє водою загальників, незвиклі кольористі епітети підміняє затертими, безбарвними, затемняє яскраву антитезу, притуплює гостру кінцівку. Так воно й зрозуміліше, і перевірявати не треба» [9, с. 23].

Отже, Микола Лукаш акцентує думку про те, що перекладачеві треба намагатися максимально зберегти вірність твору оригіналу, зрозуміти усі його

найменші деталі та нюанси, усю складність авторського задуму і викладу, щоб все це зробити доступним для читача перекладу, іншими словами, тут наголошується потреба максимального збереження вірності оригіналу.

Але Максим Рильський іншим чином формулює вимоги до художнього перекладача:

«... вважаю неможливим, як дехто цього вимагає, щоб автор поетичного перекладу, отже, й сам поет, цілком забув про себе, цілком підкорився індивідуальності іншого поета. Це навіть, здається мені, не бажано: таким способом можна стерти пилок з крилець того метелика, що зветься поезією. Інша річ, що бажано, навіть потрібно, щоб між автором оригіналу і перекладачем була внутрішня спорідненість, щоб перекладач не був ремісником, який перекладає все, що йому замовляють перекласти, щоб тут доконче був момент творчого вибору» [17, с. 26–27].

Позиція Максима Рильського, таким чином, є відмінною, у тому сенсі, що він не вимагає від перекладача повної відмови від власної особистості, а навпаки вважає, що певну свободу дій перекладачі таки мають.

Інші автори формулюють такі особливості художнього перекладу:

- оригінал завжди існує в своїй єдиній остаточній і незмінній формі, але немає єдиного та остаточного перекладу; подібно до того, як кожен виконавець по-своєму інтерпретує та виконує музичний твір, так і кожен новий переклад, що природно виникає особливо в розвинених літературах, матиме свої відмінні риси [6, с. 17];

- якщо художній твір – витвір мистецтва – починає нове життя в новому лінгвокультурному середовищі, необхідно, щоб перекладач, подібно до автора тексту оригіналу, мав пройти той самий творчий процес створення художнього твору [20, с. 25];

- художній переклад метафорично порівнюють з пересаджуванням рослини з одного ґрунту на інший, що треба робити дуже обережно, аби не зашкодити рослині; це є необхідною умовою для того, щоб читач перекладу

отримав ті самі враження, що й читач першоджерела, включно з підтекстовим змістом і контекстом, в іншому випадку переклад буде невдалим [7, с. 365].

Загалом, можна стверджувати, що більшість дослідників поділяє думку, висловлену В.В. Коптіловим, що будь-який художній переклад є вдалим, якщо він здатний впливати на розум і почуття іншомовного читача так само, як і оригінал [5].

Основними вимогами до художнього перекладу виступають такі:

(1) Точність. Перекладач повинен донести до читача всі думки, які висловив у тексті оригіналу його автор; він має зберегти все – і основні думки, і деталі та відтінки; йому не треба нічого додавати, бажано не пояснювати й не доповнювати авторський текст.

(2) Лаконічність. Усі думки перекладач повинен викладати настільки стисло, наскільки це можливо.

(3) Ясність. Треба уникати нечіткого і незрозумілого вислову думки, текст перекладу має бути подано простою та зрозумілою мовою.

(4) Літературність. Текст перекладу має повною мірою відповідати усім нормам літературної мови, звучати плавно і природно на цільовій мові [12, с. 120].

Для того, щоб слідувати цим настановам, перекладачу треба дуже глибоко знати літературу своєї країни та світову літературу, а особливу увагу приділяти літературі тієї країни, твори якої він перекладає; не менш важливим є достатньо правильні і чіткі уявлення про стилістичний потенціал вихідної та цільової мов та вміле його застосування для створення такого тексту перекладу, який би був живим витвором мистецтва; необхідними є знання у галузях історії та етнології, тобто перекладач має бути обізнаним в історичних подіях, побуті, звичаях, традиціях життя народу, до якого належить першотвір; і, безперечно, потрібні знання з теорії перекладу [5, с. 3–4].

Все перелічене свідчить про те, що художній переклад вимагає від перекладача значних знань, умінь, навичок та зусиль, але водночас саме цей

тип перекладу виглядає найбільш привабливим, оскільки дозволяє перекладачеві максимально проявити свої креативні здібності.

Ще одним вартим уваги чинником є специфіка художнього твору, що перекладається: тут відмінності можуть бути викликані віком читача (дитяча література, наприклад), жанром оригінального твору (детективний чи любовний роман), особливостями стилю автора та ін.

Кожен різновид літературного твору має свою специфіку, яка позначається на перекладі цього твору. У цьому зв'язку необхідно детально розглянути новий сучасний тип літератури, до якої належить обраний нами твір – постколоніальну літературу.

1.2. Особливості перекладу постколоніальної літератури

Розпад колоніальних імперій спричинив у кінці ХХ початку ХХІ сторіччя появу нового типу художніх текстів – творів літератури, яка отримала назву “постколоніальної”. Специфіка цих літературних творів визначила їхні особливі взаємини з поняттям перекладу, а також специфіку власне їхнього перекладу. Оскільки у фокусі нашої уваги перебуває текст оригіналу, який, з нашої точки зору, можна віднести до постколоніальної літератури, необхідно розглянути поняття цього нового типу літератури, у тому числі в аспекті перекладу.

До творів постколоніальної літератури відносять такі, що, як правило, написані на теренах колишніх імперій, описують події у країнах, що звільнилися від влади імперського центру, презентують світу культуру цих країн, але оповідають про це мовою колишніх колонізаторів, зокрема англійською.

Ця літератури виникла з досвіду колонізації на ґрунті наголошення своєї відмінності від культурно-ідеологічних настанов імперського центру [25, р. 2].

Закордонні дослідники постколоніальної літератури Б. Ешкрофт, Г. Гріффітс та Г. Тіффін у своїй відомій праці «Імперія пише відповідь: теорія та практика в постколоніальних літературах» висловлюють думку, що головною ознакою цієї літератури є використання колоніальних мов [там само, с. 5], саме цієї думки ми дотримуємося у нашій роботі, що дозволяє віднести обраний для аналізу твір до постколоніальної літератури.

Утім, існують і інші сутнісні риси творів постколоніальної літератури: як правило, авторами цих творів є полікультурні особистості, особи, що є представниками колонізованої культури та одночасно домінуючої культури колонізаторів. Полікультурність цих авторів кореспондує з їхньою полімовністю, що нашою думкою є думкою про подібність постколоніальної літератури та перекладу.

Відомий представник постколоніальної літератури С. Рушді, наприклад, описує постколоніальний твір як такий, що належить до перекладної літератури, а колонізованого суб'єкта (мігранта) він називає *перекладеною особою* [44].

Такий метафоричний опис створення постколоніального твору як перекладацького акту, метафорично ґрунтується на уподібненні цього твору формі перекладу: за безсумнівних відмінностей, і постколоніальний твір, і переклад створюють мовні та культурні образи, користуючись схожими техніками та стратегіями.

Подібність постколоніальної літератури та перекладу також вбачається в тому, що постколоніальний письменник змальовує досвід колишніх колонізованих спільнот, але робить це однією з домінуючих мов – мовою колишніх колонізаторів. Вибір цієї мови може здатися дивним, оскільки саме домінуюча мова виступала інструментом пригнічення описуваної культури в період колонізації [41].

Цей вибір, разом із тим, можна пояснити тією обставиною, що використання однієї з домінуючих мов дозволяє авторів презентувати свій

твір максимально широкій читацькій аудиторії. З іншого боку, постколоніальний письменник прагне ознайомити світ зі своєю рідною культурою, що неможливо без введення в текст твору іншомовних іншокультурних одиниць.

На наш погляд, риси постколоніальної літератури можна узагальнити таким чином:

- постколоніальний письменник є полікультурною та полімовною особистістю;
- у фокусі твору постколоніальної літератури перебуває раніше колонізована культура;
- постколоніальний твір написаний однією з доміантних мов, тобто мовою колишніх колонізаторів, але із необхідністю містить іншомовні вкраплення, потрібні для відтворення культурного колориту країни, описуваної у творі.

Постколоніальний твір піднімає низку питань, які дещо суперечать традиційним поглядам у перекладознавстві, що стосуються відносин між оригіналом і перекладом, адже постколоніальний твір протидіє гегемонії, дозволяє підрядним культурам протистояти імперіалізму, розмиває доміантні лінгвістичні та культурні практики.

При цьому переклад як практика лежить в основі написання та поширення постколоніальної літератури, що відображає боротьбу певної ізолюваної культури за світове сприйняття, а також боротьбу постколоніального твору за визнання в глобальному літературному просторі [41, р. 405].

Акцентуючи увагу на власне перекладацькому відтворенні постколоніальної літератури, автори підкреслюють, що письменники прагнуть зобразити особливості колоніальної культури, послуговуючись при цьому мовою колонізатора, яка належить до глобальних світових мов.

Оскільки специфіка зображуваної колонізованої культури значною мірою втілена в реаліях, які відсутні в картині світу носіїв глобальної мови, в їх мовній картині світу відсутні й вербальні позначення цих культурних реалій. Саме це викликає потребу введення в текст постколоніального твору вкраплень з одиниць мови колонізованої спільноти.

Підкреслюють, що незалежно від кількості цих одиниць, вони є дуже важливим у функціональному плані, оскільки саме вони створюють той культурний фон, що дозволяє читачеві – носію глобальної мови заглибитися у лінгвокультуру колонізованого народу [18].

Представники різних народів дивляться на світ з різних ракурсів, які можуть бути більш чи менш подібними, а що більшими є культурні відмінності, то важчим стає завдання перекладача в аспекті відтворення культурного фону [33].

Проведене дослідження, присвячене виявленню способів відтворення іншомовних елементів тексту оригіналу постколоніального твору, засвідчило, що функціональне навантаження – передача культурного маркування зберігається лише за умов очужувального перекладу, інструментами якого виступають транскодовані відповідники та okazіональні відповідники – авторські неологізми. За умов використання інших способів перекладу та перекладацьких трансформацій культурний колорит не відтворюється [18].

Цей висновок свідчить на користь необхідності використання стратегії очуження для відтворення культурного фону постколоніального твору в перекладі.

Проте, вживання таких нетипових для лінгвокультури перекладу одиниць, яке вказує на культурну специфіку, у той самий час ускладнює розуміння змісту. Відтворення форми іншомовної одиниці, характерне для очужувального перекладу, має сполучатися з прозорістю її змісту. Якщо цей зміст не виводиться з контексту твору, перекладач може поєднати вказані способи перекладу з іншими, які слугуватимуть поясненню значення. Коли

такий спосіб, з погляду перекладача, виглядатиме недоречним, можуть бути використані паратекстові елементи, зокрема зноски.

Зноски або виноски описують як паратекстовий елемент, який виконує функцію доповнення чи пояснення фрагментів основного тексту, цей елемент у тексті твору має специфічне графічне оформлення та виступає в двох основних різновидах – фікційний та документальний. Перші – фікційні виноски, пояснюють точку зору автора-оповідача, а другі – документальні, розкривають реалії та деталі тексту. Саме останні належать до паратекстових елементів та саме вони можуть бути використані для розкриття змісту іншомовних / іншокультурних вкраплень постколоніальних творів, що відтворюються в перекладі.

1.3. Сучасне розуміння стратегій перекладу

Проблема художнього перекладу, як свідчать попередньо викладені дані, полягає насамперед у співвідношенні тексту та контексту оригінального та перекладного твору, оскільки таке співвідношення не може бути абсолютним, тобто переклад не може абсолютно відтворити оригінал, постає питання пошуку перекладацької стратегії.

Твір перекладається іншою мовою, отже мовні розбіжності виникають і ускладнюють збереження асоціативних зв'язків. Треба “перестворювати” оригінал, наповнювати його новими засобами, які властиві мові перекладу. Але це доволі часто стає складним завданням для перекладача через наявність фразеологізмів, стійких фраз, гри слів, значення яких у процесі перекладу відтворити неможливо, значення цих одиниць у тексті оригіналу змінюється у перекладі, або ж ці одиниці взагалі не перекладаються. У роботі перекладача художнього твору допускається відхилення від стандартних правил перекладу [20, с. 25].

Проблема перекладацьких стратегій також пов'язана з необхідністю відображення культурних особливостей країни автора оригіналу: «продукування тексту перекладу художнього тексту нерозривно пов'язане із знанням життя, побуту, соціального середовища, історичної епохи тощо» [8, с. 144–147].

Ця думка акцентує важливість володіння перекладачем фоновими знаннями, на ґрунті яких у художньому перекладі здійснюється діалог культур.

Художній переклад не обмежується відносинами між текстом оригіналу та перекладу, він постає як взаємодія і взаємовплив відповідних культур, причому йдеться не лише про мовну взаємодію, а про всеохоплюючий особливий національний колорит, національну своєрідність оригінального твору [24, с. 164–168].

У сучасному перекладознавстві художній переклад вважається одним з основних і очевидних проявів міжкультурної комунікації, оскільки перекладна література вступає у взаємодію з оригінальною літературою, коли вона потрапляє в культурне середовище іншої країни [там само].

Переклад описують як засіб знайомства з чужою культурою, як проміжну сутність між мовою і культурою, що виконує між ними посередницькі функції [15].

У нових перекладознавчих концепціях все більше уваги приділяється культурному аспекту, у процесі перекладу ключова роль, як стверджується, належить саме відмінності культури мови оригіналу та мови перекладу [26; 34].

З початком «культурного повороту» у перекладознавстві фокус уваги науковців змістився на важливість відтворення балансу між двома різними культурами, що значною мірою вплинуло на розуміння перекладацьких стратегій.

Стратегії перекладу визначають як плани перекладацьких дій; як методи виконання перекладацьких завдань, задля адекватного відтворення

комунікативного наміру відправника з урахуванням культурних та особистісних рис мовця.

Стратегія перекладу визначається як план діяльності перекладача, який формується відповідно до загальних перекладацьких тактик в певних ситуаціях двомовного спілкування, з урахуванням ситуації та мети перекладу [13].

Стратегії перекладу також характеризують як процедури, призначені для розв'язання проблем перекладу або як процедури, пов'язані з відбором іншомовних текстів для подальшого перекладу та розробкою перекладацьких методів. Стратегія перекладача у вирішенні якогось зі своїх завдань визначається метою та умовами здійснення перекладу. До уваги необхідно брати цільову аудиторію, а також слід передбачати, яка користь цій аудиторії буде від тексту перекладу [13].

Професійний перекладач здатний сформулювати власну стратегію перекладу, яку визначають як послідовність та характер перекладацьких дій, причому послідовність дій є такою: передперекладацький аналіз вихідного тексту; безпосередній процес перекладу; постредагування готового тексту перекладу.

Рекомендують перед початком роботи над перекладом уважно і повністю прочитати оригінальний текст, звернувши особливу увагу на складні та незрозумілі місця, виокремити слова, словосполучення, вирази, що можуть спричинити труднощі в перекладі [11].

Вітчизняна дослідниця Л. Коломієць пропонує власну концепцію перекладацьких стратегій, зокрема згадуючи такі:

- Конативна стратегія, призначенням якої є семантичне наповнення тексту перекладу та здійснення впливу на читача, фокусування та вираження мети діалогу;
- Особистісні стратегії, під якими слід розуміти закономірності когнітивної обробки інформації, зокрема сприйняття, інтерпретація та

генерація інформації; ці стратегії визначаються специфікою особистості перекладача.

- Когнітивні лінгвістичні стратегії, які мають в своїй основі знання мови та тексту, стосуються як когнітивної, так і емоційної та естетичної інформації включно з особливостями її вербалізації [4].

Дослідники стратегії підкреслюють, що основний обов'язок перекладача – правдиво й точно передати точку зору автора [21].

Існує точка зору, згідно якій розрізняють дві перекладацькі стратегії: стратегія дослівного перекладу, яка орієнтована на текст на мові оригіналу; та стратегія адаптації, що зосереджена на зміні тексту оригіналу для повного розуміння цільового тексту читачем [37, р. 89].

Нового поштовху проблематика перекладацьких стратегій набула з початком «культурного повороту» у перекладознавстві, який відбувся у 1980-х та 1990-х роках та постав як значний прорив у теорії та практиці перекладу. Суть цього у тому, що змістився фокус уваги, розширився контекст культурних та соціальних чинників впливу на процес, результат і якість перекладу, тоді як культура стала головним аспектом аналізу.

Нове розуміння перекладу як трансферу між культурами кореспондує з визнанням «одомашнення» та «очуження» двома основними перекладацькими стратегіями.

У тлумаченні цих стратегій більшість перекладознавців спираються на роботи Л. Венутті: під стратегією очуження науковець розуміє збереження в тексті перекладу лінгвокультурних особливостей тексту оригіналу, а стратегія одомашнення спрямована на наближення тексту оригіналу до лінгвокультури перекладу [45, р. 241].

Стратегія одомашнення орієнтується на максимально повне відтворення змісту, тобто це стратегія значення, стратегія очуження, навпаки, відтворює особливості форми, тому її назвають стратегією форми. При цьому, перекладачі, які віддають перевагу стратегії очуження, вимушені поступитися

семантичною прозорістю перекладу, щоб відтворити максимально точно важливі особливості вихідного тексту [16].

Разом з тим, зазначають, що обидві стратегії, як правило, застосовуються разом, питання лише в тому, якою мірою, а це визначається особистісним вибором перекладача, який шукає «золотої середини» [16].

Застосування перекладацьких стратегій кореспондує з точкою зору А. Лефевра та С. Басснетт, які стверджують, що переклад художніх текстів – це переписування, створення нового тексту з метою здійснення на цільового читача впливу аналогічного до того, що чинить текст на читача тексту оригіналу [27].

Ж. Деліль надає дефініцію поняттю «стратегії перекладу» як прийнятого перекладачем плану дій відповідно до перекладу тексту [29].

С. Басснетт і А. Лефевр висловлюють думку, що неможливо досягти перекладацьких цілей без адаптації тексту оригіналу до цільової культури, а отже без «маніпуляцій» зі стратегіями, іншими словами науковці радять звертатися до стратегії «одомашнення» [26].

Також наголошують на важливості збереження стилістики автора [46] та зазначають, що сьогодні переважає стратегія одомашнення, оскільки перекладачі художніх текстів в основному орієнтуються на цільову культуру [47]. Хоча той самий автор висловлює думку, що перекладач не повинен бути в тексті перекладу в «невидимій» позиції [45, р. 242].

Стратегія «одомашнення» передбачає, що перекладач пристосовує весь текст під культуру мови перекладу.

Натомість, при використанні стратегії очуження, зазвичай, перекладач намагається максимально залишити специфічні ознаки вихідної культури та індивідуальний авторський стиль, хоча це нерідко призводить до ускладнення розуміння або навіть до повного нерозуміння [46].

Стратегію «очуження» описують як перекладацьку стратегію, в центрі уваги якої перебуває саме культура оригіналу; це або вимагає від читача особливих знань, або ж може викликати деякі труднощі при читанні.

Деякі перекладознавці в своїх працях віддають перевагу стратегії очуження, оскільки з їх погляду, стратегія одомашнення неминуче деформує художній твір, а також призводить до втрати певної інформації [36].

У процесі застосування цієї стратегії виокремлюють низку тенденцій, що певним чином деформують текст (усунення іншомовних запозичень; стирання ідіом та фразеологізмів; екзотизація перекладу; граматичні руйнування тощо) [28].

З іншої точки зору пропонують розрізняти дві перекладацькі стратегії: стратегію дослівного перекладу, яка акцентує текст на мові оригіналу, та стратегія адаптації, орієнтовану на зміну тексту оригіналу таким чином, щоб він був повністю зрозумілим читачеві [37].

Таким чином, визнається доречність використання обох перекладацьких стратегій залежно від цілої низки важливих чинників.

Висновки до розділу 1

1. Об'єктом художнього перекладу виступає переважно літературний твір, а його метою постає відтворення такого впливу на читача перекладу, який максимально наближений до впливу на читача тексту оригіналу. Для досягнення цієї мети перекладач шукає балансу між вірністю оригіналу та власною креативністю. Вимоги до художнього перекладу є орієнтирами в перекладацькій діяльності, а не правилами, обов'язковими для виконання. Окрім власне позиції перекладача відтворення іншомовного художнього твору зазнає впливу літературного напрямку, жанру та інших рис оригіналу.

2. Постколоніальна література є відносно новим явищем, що виникло як наслідок розпаду колоніальних імперій. Особливістю цієї літератури є те,

що її твори описують дійсність постколоніальної країни мовою колишніх колонізаторів, тобто однією з домінантних мов. Постколоніальний письменник є полікультурною та полімовною особистістю, носієм лінгвокультури колонізованої країни та лінгвокультури колишніх колонізаторів. Для того, щоб змалювати етнокультурну специфіку країни, постколоніальний письменник вводить у текст твору, написаного домінантною мовою, іншомовні / іншокультурні елементи.

3. Постколоніальний твір метафорично порівнюють з перекладом, крім того приділяють увагу власне перекладу постколоніальної літератури, акцентуючи труднощі відтворення іншомовних елементів та стверджуючи, що для цього відтворення потрібен очужувальний переклад.

4. У межах культурного перекладознавства основними перекладацькими стратегіями визнаються одомашнення та очуження. Як правило, обидві ці стратегії застосовуються у перекладі художнього твору. Кожна стратегія має свої переваги та недоліки. Стратегія очуження дозволяє відтворити культурний колорит лінгвокультури оригіналу, але вимагає від читача перекладу додаткових знань та / або може спричинити певні непорозуміння.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ, ЕТАПИ, МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цей розділ роботи присвячено методологічним засадам дослідження та його матеріалу. Послідовно викладено головний методологічний аспект принцип, на який ми спиралися в роботі, описано всі етапи та кроки аналізу, вказано методи, що були необхідними на кожному етапі та кроці. Інформація про матеріал дослідження включає дані про автора, його життєвий та творчий шлях, про зміст та особливості оригінального твору, а також про обраний у роботі переклад.

2.1. Методологія, етапи та методи дослідження

Методологічно наша робота виконана в межах культурного перекладознавства, що обумовлене декількома взаємопов'язаними чинниками, а саме: (1) належністю тексту оригіналу до творів постколоніальної літератури, які є полікультурними, оскільки змальовують одну (постколоніальну) культуру засобами мови колишніх колонізаторів; (2) наявністю в тексті оригіналу іншомовних / іншокультурних елементів, необхідних для зображення колориту колонізованої культури; (3) потребою збереження цих елементів у тексті українського перекладу із застосуванням стратегії очуження.

Структура дослідження є типовою для подібних робіт, загалом дослідження проведено в три етапи, кожен з яких передбачає використання відповідних методів.

У процесі реалізації **першого етапу** нашого дослідження ми проаналізували теоретичні роботи науковців у галузі перекладознавства, тематика яких безпосередньо стосується теми нашої роботи.

Зокрема, було надано аналітичний огляд праць, присвячених специфіці художнього перекладу, особливостям постколоніальної літератури та характерним рисам текстів оригіналу цих творів, які вимагають відчужувального перекладу.

Також було приділено увагу «культурному повороту» у перекладацьких студіях та викликаних ним змін у поглядах на переклад, включно з тлумаченням основних перекладацьких стратегій – одомашнення та очуження.

Під час цього етапу нашої роботи було використано *методи синтезу, аналізу, дедукції та індукції* з метою виокремлення релевантних теоретичних положень та їх об'єднання у вигляді теоретичної бази дослідження. Також було засновано *дефінітивний метод* для пояснення змісту наукових термінів, які були необхідні для проведення дослідження.

Зміст першого етапу роботи викладено в першому розділі.

На **другому етапі** нашої роботи було сформовано джерельну базу дослідження та сформовано вибірку одиниць аналізу.

Джерельна база дослідження утворена за допомогою *методу довільного добирання*, оскільки текст оригіналу та текст перекладу було обрано керуючись власними уподобаннями.

Формування вибірки одиниць аналізу було здійснено *методом суцільного добирання*, оскільки з тексту оригіналу було вилучено всі одиниці, які не належать до англійської мови, відповідно, з тексту перекладу було обрано перекладні еквіваленти цих одиниць. Детально матеріал дослідження описано в наступному підрозділі.

Третій етап, який є основним у науково-практичному аналізі, здійснено в роботі у два кроки.

Перший крок мав на меті систематизацію одиниць аналізу, здійснену за кількома параметрами, а саме: (1) за структурою (лексичні одиниці; фразеологічні одиниці; вільні словосполучення/мовні вирази/довільні уривки речень; цілі речення-висловлення; фрагменти тексту, на формальному рівні

збіжні з більш ніж одним реченням-висловлюванням); (2) за змістом (власні назви, загальні назви, реалії, стійкі вирази, формули вітання, прощання, подяки тощо та ін.); (3) за походженням (мова гінді/інші мови народів Індії).

У процесі реалізації цього кроку дослідження було застосовано *методи структурного, семантичного, етимологічного аналізу*.

Метою цього кроку було визначення корпусу одиниць, які потребували відчужувального перекладу.

На *другому кроці* було вивчено специфіку реалізації стратегії очуження для відтворення одиниць аналізу українською мовою. Це було здійснено шляхом використання *методу порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу*, тобто основного перекладацького методу.

Цей метод дозволяє виявити способи перекладу, які кореспондують з імплементацію стратегії очуження. Традиційно вважається, що основним з таких способів є транскодування, що має декілька різновидів (транскрипція, транслітерація, адаптивне та змішане транскодування).

На думку В.І. Карабана, цей спосіб необхідно застосовувати у перекладі тих одиниць, до яких у цільовій мові неможливо підібрати відповідник через відсутність еквівалентів, причому причиною цього може бути унікальність позначуваного мовною одиницею поняття чи явища, яке властиве лише культурі мови оригіналу [3]. Хоча автор веде мову про терміни, його позиція цілком відповідає аналізу досліджуваних нами одиниць.

Слід також навести думку іншої вітчизняної дослідниці, яка стверджує, що в англо-українському перекладі відтворення звучання англійського слова українськими літерами (фонетичне відтворення) називають транскрибуванням; цей різновид транскодування, як правило, використовують для відтворення власних назв. За умов відтворення англійського слова за допомогою української абетки, має місце інший різновид транскодування – транслітерація, це вважається прийнятним у тих випадках, коли перекладач впевнений, що

значення транслітерованої мовної одиниці буде зрозумілим українському читачеві [1].

Саме остання позиція авторки є дуже важливою для нас, оскільки завершуючи розгляд реалізації стратегії очуження у відтворенні одиниць аналізу ми з'ясували, яким чином перекладач доносить до читача смисл іншомовної / іншокультурної одиниці. За нашими припущення, тут можливі такі варіанти:

(1) широкий контекст (смысл мовної одиниці зрозумілий із змісту цілого твору);

(2) безпосередній контекст (смысл мовної одиниці зрозумілий з найближчого контекстуального оточення);

(3) додавання пояснення смислу мовної одиниці після її транскодування;

(4) надання значення одиниці у паратекстових елементах (зносках).

Для виконання цього завдання роботи було використано *метод контекстуального аналізу*.

Також на першому та другому кроках третього етапу дослідження були необхідні *метод кількісного аналізу* для виявлення кількісних параметрів різних груп одиниць аналізу та *метод графічної презентації*, що був потрібен для унаочнення отриманих кількісних даних.

2.2. Матеріал дослідження

Джерельною базою нашого дослідження став англійськомовний текст оригіналу роману «Шантарам» Грегори Девіда Робертс та його український переклад, зроблений перекладачем В. Александровим [22].

Слід зазначити, що існує ще один український переклад авторства Олександра Красюка [23], але наш вибір був обумовлений наявністю перекладу В. Александрова у вільному доступі в мережі Інтернет.

Автор тексту оригіналу – Грегорі Девід Робертс народився 21 червня 1952 року в Мельбурні, Австралія [14]. Його життя було сповнене драматичних подій, які суттєво вплинули на його літературну творчість. У 1978 році, після розлучення та втрати опіки над донькою, він став залежним від героїну [38]. Щоб фінансувати свою залежність, Робертс здійснював серію збройних пограбувань, під час яких використовував іграшковий пістолет. За свою ввічливу поведінку під час злочинів він отримав прізвисько «Джентльмен-розбійник» [42]. У 1980 році його засудили до 19 років ув'язнення. У 1981 році він здійснив сміливу втечу з в'язниці Пентрідж, що стала однією з найбільш відомих втеч в історії Австралії [40]. Після втечі він переїхав до Індії, де провів понад десять років, ховаючись від австралійської влади [14].

Особистий досвід Робертса став фундаментом для його найвідомішого роману «Шантарам». У час проживання в Мумбаї, він мешкав у нетрях, працював лікарем у безкоштовній клініці для бідних, вивчав місцеві мови та діалекти [32]. Він також займався контрабандою, підробкою документів і став частиною кримінального світу [30]. Багато подій та персонажів у романі мають прототипи з його власного життя. Головний герой роману, Лін Форд (справжнє ім'я Ліндсей), є своєрідним альтер его автора [31]. Через його пригоди Робертс досліджує теми спокути, самопізнання, морального вибору та сили людського духу. Пережиті ним події, такі як життя в нетрях, робота в клініці та участь у кримінальних операціях, надають твору автентичності та емоційної глибини [35].

Окрім «Шантараму», Робертс є автором продовження під назвою «Тінь гори» (The Mountain Shadow), опублікованого у 2015 році [43]. У цій книзі він продовжує історію Ліна Форда, заглиблюючись у подальші пригоди та духовні пошуки героя в Індії. Критики та читачі високо оцінили його твори за яскраві описи, глибину персонажів і філософські роздуми [38]. «Шантарам» став міжнародним бестселером, перекладеним на понад сорок мов світу [14]. Роман

отримав численні позитивні відгуки за автентичне зображення Індії та універсальні теми, що резонують з людьми різних культур [32].

Опублікований у 2003 році, «Шантарам» швидко здобув світове визнання [14]. Роман розповідає історію Ліна Форда, починаючи з історії його втечі з австралійської в'язниці, та до періоду, коли він знаходить притулок у Мумбаї [31]. Занурившись у життя нетрів, герой відкриває для себе світ, сповнений контрастів: від крайньої бідності до неймовірного багатства, від глибокої духовності до жорстокості кримінального світу [35]. У час, коли він працює лікарем у клініці для бідних, він одночасно опановує місцеві мови та вивчає культуру Індії [32]. Герой заводить дружбу з Прабакером, своїм гідом і найкращим другом, який називає його «Шантарам», що мовою маратхі означає «людина миру» або «людина божого миру» [30].

Лін стає частиною кримінального світу Мумбаї, бере участь у контрабанді, підробці документів і навіть воює в Афганістані [31]. Сюжет насичений подіями, що відображають складність людських стосунків і моральних виборів. Роман досліджує теми спокути, дружби, кохання, честі та зради [38]. Детальні описи Мумбаї – від яскравих базарів до темних підворотень – створюють багатогранний портрет міста, яке стає окремим персонажем твору [35].

Робертс почав писати «Шантарам» під час перебування у в'язниці [40]. Перші два рукописи були знищені тюремними охоронцями, але він не полишав спроб [42]. Після звільнення у 1997 році він продовжив роботу над романом, витративши на його завершення понад 13 років [14]. Автор прагнув створити епічний твір, який би передавав суть людського досвіду та глибину індійської культури [30]. І ці зусилля не були марними: «Шантарам», як вже було зазначено, на цей момент перекладений на понад 40 мов, що свідчить про його міжнародну популярність [14]. Український переклад, здійснений Олександром Красюком, вийшов у видавництві «Клуб Сімейного Дозвілля» у

2015 році [23]. Це дозволило українським читачам зануритися в атмосферу Індії та пережити разом з героєм його пригоди.

Роман отримав багато позитивних відгуків від критиків і читачів у всьому світі [38]. Він також привернув увагу кінематографістів. Спочатку планувався фільм з Джонні Деппом у головній ролі, але проект був відкладений [43]. У 2022 році стрімінговий сервіс Apple TV випустив телесеріал «Шантарам» з Чарлі Ханнемом у ролі Ліна, що знову підвищило інтерес до твору [40].

Однією з характерних рис «Шантараму» є широке використання індійських слів і фраз на хінді, маратхі та інших місцевих мовах, тобто вживання іншомовних / іншокультурних вставок, які допомагають передати культурний контекст, відчутти колорит Індії, зрозуміти тонкощі міжособистісних стосунків і специфічні для цієї країни соціальні норми. Іншомовні вставки у тексті оригіналу автор пояснює читачеві контекстуальними підказками або поясненнями, що підсилює ефект занурення та очуження.

Персонажне мовлення тексту оригіналу напрочуд вдало відображає багатомовне середовище Мумбаї, де люди у своєму повсякденному спілкуванні часто переходять з однієї мови на іншу. В українському перекладі, як зазначають, свідомо використано очужувальний переклад, щоб зберегти автентичність і передати екзотику місця дії [23].

Перекладач зберігає іншомовні / іншокультурні елементи, часом додає пояснення або примітки, щоб надати читачам можливість краще зрозуміти культурний контекст [23].

Перекладач також намагається відтворити багатомовність спілкування персонажів, намагається зберегти це переключення між мовами, що потребувало зокрема застосування стратегії очуження, а саме: залишення оригінальних фраз. Стратегія очуження в українському перекладі «Шантараму» Олександра Красюка описується як важливий засіб передачі

культурної автентичності та глибини оригіналу [23]. Збереження індійських термінів, мовних особливостей і культурних реалій сприяє зануренню читача в атмосферу цієї країни, дозволяє відчувати її ритм і колорит; стимулює інтерес до культури Індії, розширює світогляд читачів. Очужувальний переклад надає можливість збереження унікального голосу автора тексту оригіналу та в цілому атмосфери твору.

Отже стверджують, що українському читачеві надається можливість не лише слідувати за сюжетом, але й відчувати себе частиною того світу, який описує автор тексту оригіналу, з усіма його барвами, звуками та ароматами [23]. Нагадаємо, що в нашому дослідженні аналізу піддано інший український переклад, але очевидно, що і в ньому відтворення іншомовних / іншокультурних елементів тексту оригіналу здійснено за допомогою стратегії очуження.

Висновки до розділу 2

1. Методологія дослідження – культурний перекладознавчий підхід – обумовлена, по-перше, об'єктом дослідження – твором постколоніальної літератури, який вирізняється полікультурною природою, оскільки вміщує значну кількість іншомовних / іншокультурних елементів, а по друге, – предметом аналізу – стратегією очуження, застосованою до відтворення цих одиниць в українському перекладі.

2. Дослідження проведено в три етапи, з яких перший призначений для формування теоретичної бази аналізу, другий – для добору матеріалу та розробки плану роботи, а третій присвячений безпосередньому науково-практичному аналізу особливостей реалізації стратегії очуження до одиниць аналізу. Третій етап передбачає систематизацію іншомовних / іншокультурних одиниць тексту оригіналу за структурою, змістом, мовою; з'ясування способів

українського перекладу цих одиниць та виявлення механізмів пояснення смислу цих одиниць українському читачеві.

3. Джерельна база дослідження подана оригіналом автентичного англійськомовного світового бестселера – роману Грегорі Девіда Робертса «Шантарам». Цей твір, написаний англійською мовою, оповідає про життя в Індії, про культуру цієї країни, про особливості буття її мешканців, отже роман належить до творів постколоніальної літератури.

4. Зображення життя в Індії автор тексту оригіналу здійснює з широким використанням іншомовних елементів, які перекладач має відтворити. Український читач має можливість познайомитися з романом Грегорі Девіда Робертса «Шантарам» завдяки двом наявним на сьогодні перекладам, перший з яких зроблено у 2003 р. В. Александровим, а другий – у 2015 р. Олександром Красюком. Переклад О. Красюка отримав схвальні відгуки, зокрема щодо використання стратегії очуження у відтворенні іншомовних / іншокультурних елементів, але у нашому дослідженні аналізу піддано переклад В. Александрова через його доступність у вільному доступі.

РОЗДІЛ 3
РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ОЧУЖЕННЯ
В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ШАНТАРАМ»
ГРЕГОРІ ДЕВІДА РОБЕРТСА

3.1. Класифікація іншомовних одиниць тексту оригіналу

Першим кроком цього етапу аналізу, відповідно до розробленого плану, є класифікація одиниць тексту оригіналу.

Далі подано дані щодо структурної класифікації.

Структурна класифікація

СЛОВО:

1)- Ashram

2)- Rajneeshis

3)- Prabaker

4)- Baba

5)- Paan

6)- Yaar

7)- Baapre

8)- Chehra

9)- Munh

10)- Dill

11)- Bach-e-kaka

12)- Mukaheddin

13) – Faloodha

14)- Kharre

15)- Kishan

16)- Rukhambai

17)- Bhindi

18)- Khaderbhai

19)- Shantaram

20)- Linbaba

СЛОВСПОЛУЧЕННЯ:

1)- Alu palak

2)- Phul gobhi

3)- Baingan masala

4) – Pattu shawl

5)- Firni House

6) – Karachi’s Faloodha House

7)- Bohri bazaar

8)- Seedha jao

9)- Saade char baje

Речення:

1)- Maza nao Lin ahey

2)- Maza Desh New Zealand ahey.

3)- Ata me Colaba rahella ahey

4)- Kai garam mad’chud

5)- Inalillahey wa illai hi rajiaon

6)- La illa ha ill’ Allah

7)- ”Baapree!” the big man gasped, his eyes wide with genuine surprise.

8)- “What is phul gobhi and bhindi ?” “ That’s ... oh yeah, cauliflower andd ... and okra “

9)- “What is baingan masala?” “That’s, ah, spiced eggplant”.

10)- “My name is Prabaker.”

Уривок тексту :

1)- “We are going to stay in an ashram”, his friend announced . “It’s run by the Rajneeshis, at Poona.”

3)- “No problem dying, baba,” Prabaker soothed, offering the distraught Canadians his neatly rolled joint.

4)- “Is called paan . A most excellent taste and chewing it is .”

5)- “Karla ! Come on, yaar!”

6)- “Ah ah, maza nao Lin ahey ” I muttered, uncertainly . My name is Lin.

7)- ‘- Tell me, what am I calling chehra, munh, and dill ?’ ‘Okay..don’t tell me... face, mouth, and heart. Is that right?

8)- Encouraged, I tried a few more of the phrases Prabaker had taught me during the last few weeks, ‘Maza Desh New Zealand ahey Ata me Colaba rahella ahey.’ My country is New Zealand. I am living in Colaba now.

9) Each time, Khader raised his green-and-white mujaheddin flag emblazoned with Koranic phrase :

- Inalillahey wa ina illai hi rajiaon

- We come from God and unto God do we return

10)- Nazeer and Suleiman put their hands under Khaled’s arms and lifted him gently from the corpse. He accepted the help momentarily, but then he shrugged them off and knelt beside the body .

Habib’s pattu shawl was rucked up around his chest.

11)- ‘Tell me, _ bach _e _kaka’, Suleiman asked gently, using the familiar term for nephew ‘ what did you mean, there is only one way out of here now ?’

12)- I whatched as Khaled, Muhmoud and Nazeer cleaned themselves, prayed together, and then prepared Khaderbhai’s body for burial . His green-and-white standard was lost, but one of the mujaheddin provided his own flag as a shroud. On a simpe white background, it carried the phrase:

_La illa ha ill’ _Allah

There is no god but God

13)- The Faloodha was an indecently sweet concoction of white noodles, sweets, rose flavours and other melliferous syrups. The Firni-House in Bombay’s Dongri area, near Khaderbhai’s house, was justly famouse for it’s delicious faloodha drinks, but they were insipid when compared to the fabuouse confections served at Kharachi’s Faloodha House.

14)- ‘ Russian ... everywhere,’ he sad, speaking quietly, but with a hard, breathing intensity.

“Russian ... know everything ...know every man ... pay money for know everything.”

“Russian spies ?” I asked . In Karachi ...

“Everywhere Pakistan” he nodded, turning his head aside to spit on the floor. I wasn’t sure if the gesture was in contempt or for luck. “ Too much danger ! Not speak anyone ! You go ... Faloodha House ... Bohri bazaar... today ...Saade char baje”.

“Half past hour “ I repeated . You want me to meet someone at the Faloodha House, in the Bohri bazaar at half past hour ? Is that it ? Who do you want me to meet ?

15)- On the very day that I learned about the wooden stakes of the flood-game, not three hours before I stood alone in the rain, Prabaker’s mother had told me that she’d called a meeting of the women in the village: she’d decided to give me a new name, a Maharashtrian name, like her own.

Because I was in Prabaker’s house, it was decided that I should take the family name of Kharre. Because Kishan was Prabaker’s father, and my adoptive father, tradition decreed that I should take his first name for my middle name. And because they judged my nature to be blessed with peaceful happiness, Rukhambai concluded, the women had agreed with her choice for my first name. It was Shantaram, which means man of peace, or man of God’s peace.

Наступною йде класифікація за змістом.

Змістова класифікація

Побутові реалії:

1)- паан

2)- байгнан масала

3)-алу палак

4)- пгул гобі

5)- бгінді

6)- шаль пату

7)- фалуда

Етнографічні реалії:

1)- *радженішити*

2)- *муджагіди*

3)- *ашрам*

Топоніми:

1)- *Бохрі -базар*

2)- *Колаба*

3)- *Фірні-хаус*

Власні імена:

1)- *Кадербхаї*

2)- *Лінбаба*

3)- *Прабакер*

4)- *Хабіб*

5)- *Халед*

6)- *Махмуд*

7)- *Назір*

8)- *Сулейман*

І, нарешті, останньою є класифікація за походженням іншомовних елементів:

Етимологічна класифікація

1) Хінді:

- *ашрам*

- *баба*

- *яар*

- *баапре*

- *алу палак*

- *пгул гобі*

- *бгінді*

- *байнган масала*

- *ідар ао*

Мараті:

- *Маза деш Нова Зеландія агей*
- *Ата ме Колабала рагелла агей*
- *Кай гарам мад'чуд*

Арабська:

- *Іналілагей ва іна іллай гі раджаон*
- *Ла а ілла га ілл'Алла*

Перська:

- *бач-і-кака*

Таким чином, одиниці аналізу – іншомовні / іншокультурні елементи мають різну структуру, варіюються за змістом та походять з різних мов.

3.2. Способи відчужувального перекладу іншомовних одиниць тексту оригіналу в українському перекладі

Стратегія очуження, як стратегія форми, зорієнтована на відтворення форми одиниць тексту оригіналу, зокрема іншомовних / іншокультурних елементів, що, як засвідчили результати дослідження, реалізується за допомогою транскодування.

Відтворення форми (транскрипція, транслітерація)

Спосіб перекладу – транскодування:

1) *We are going to stay in an ashram,» his friend announced . « It's run by the Rajneeshis, at Poona. »*

Ми зупинимося в ашрамі (транслітерація) у раджнишітіів, у Пуні.(транскрипція)

2) *“ My name is Prabaker. ”*

“Мене звуть Прабакер”.(транслітерація)

3)- *“No problem dying, baba,» Prabaker soothed, offering the distraught Canadians his neatly rolled joint.*

Смерть для вас теж не проблема, баба, (транслітерація)- заспокоїв Прабакер (транскрипція) канадців, пропонуючи їм акуратно згорнуту цигарку 4)- « *Is called paan. A most very excellent taste and chewing it is.*

“ Це називається паан (транслітерація) . Чудовий смак, і жування теж»

5)- « *Karla ! Come on, _yaar!*” _ Карла, ходімо, яар ! (транслітерація)

6)- « *Ah, ah, maza nao Lin ahey*” I muttered, uncertainly . My name is Lin. “ Гм... маза нао Лін агей(транслітерація), – пробурмотів я невпевнено, – мене зовуть Лін.

7- “*Baapree!*” the big man gasped, his eyes wide with genuine surprise. Good Lord!

“ Баапре! - закричав неблаганний вартовий, витріщивши очі. – Боже всемогутній !

8- “*Now tell me, what is alu palak ? -“Alu palak is potato and spinach .*”

« Тепер скажи мені що таке алу палак ?» “Алу палак - це картопля зі шпинатом ”

9- “*What is phul gobhi and bhindi ?*” “ *That’s ...oh yeah, cauliflower and ...and okra*” “А що таке пгул гобі і бгінді ?” “Це... А-а це кучерява капуста з бамією”

10- « *What is baingan masala ?*” “*That’s,ah,spiced eggplant*”.

«Що таке байнган масала ?» «Ну, це баклажан с приправами »

11- « *Tell me, what am I calling chehra, munh, and dill ?*” “ *Okay... don’t tell me ...face, mouth, and heart. Is that right ?*”

“А от скажи, що я тепер говорю : чегра, мунг, діл ?” - «Так ... не підказуй. Обличчя, рот і серце. Правильно ? «

12- Encouraged, I tried a few more of the phrases Prabaker had taught me during the last few weeks . «*Maza Desh New Zealand ahey. Ata me Colaba rahella ahey .*» My country is New Zealand . I am living n Colaba now .

“- *Kai _ garam _ mad’chud !*” he roared, smiling for the first time .

Підбадьорившись, я вимовив ще декілька визубрених фраз:

- *Маза деш Нова Зеландія агей . Ата ме Колабала рагелла агей .- Я з Нової Зеландії.*

Зараз я живу в Колабі .

- *Кай гарам мад'чуд! - вигукнув він, уперше всміхнувшись.*

13-Each time, Khader raised his green-and-white mujaheddin flag emblazoned with Koranic phrase:

- *Inalillahey wa ina illai hi rajiaon*

- *We come from God and unto God do we return*

І щоразу Хадер піднімав біло- зелений прапор муджагідів з вишитою на ньому фразою з Корану :

Іналіллагей ва іна іллай гі раджаон

(Від Бога ми вийшли, до Бога і повернемося)

14 - «Khader ! Khaled shouted, his face as pale as moon-washed stone around us. Khaderbhai ! Iddar ao ! Come here !

- *Хадере ! - заволав Халед. Обличчя його було бліде, мов залите місячним світлом каміння навколо нас.- Хадербгай! Ідар ао! Йди сюди!*

15- Nazeer and Suleiman put their hands under Khaled's arms and lifted him gently from the corpse . He accepted the help momentarily, but then he shrugged them off and knelt beside the body .

Habib's pattu shawl was rucked up around his chest .

- *Назір і Сулейман підхопили Халеда попід руки і обережно звели його на ноги. У першу мить він не чинив опору, але потім, не звертаючи на них уваги, знов опустився навколішки поряд з Хабібом . Груди мерця були закутані шаллю пату.*

16- “Tell me, _bach_-e_-kaka”, Suleiman asked gently, using the familiar term for nephew “ what did you mean, there is only one way out of here now?”

- *Скажи мені, бач-і-кака, - м'яко запитав Сулейман, використовуючи слово, яким близькі родичи називають племінника, – що ти мав на увазі, кажучи, що тепер тільки одна дорога звідси?*

17- I watched as Khaled, Muhmoud, and Nazeer cleaned themselves, prayed together, and then prepared Khaderbhai's body for burial. His green-and-white standard was lost, but one of the mujaheddin provided his own flag as a shroud . On a simple white background, it carried the phrase:

_La illa ha ill' _Allah

There is no god but God

- Я спостерігав як Халед, Махмуд і Назір чистили одяг, разом молилися, а потім готували тіло Хадербгая до поховання .

Його біло- зелений штандарт пропав, але хтось із муджагідів пожертвував на саван свого прапора . На простому білому тлі була накреслена фраза:

А ла ілла га ілл' Алла

(Немає Бога, окрім Аллаха)

18- The Faloodha was an indecently sweet concoction of white noodles, sweets, rose flavours and other melliferous syrups . The Firni- House in Bombay's Dongri area, near Khaderbhai 'a house, was justly famous for it's delicious faloodha drinks, but they were insipid when compared to the fabulous confections served at Kharachi's Faloodha House.

Фалуда - непристойно солодка суміш білої локшини і молока з присмаком троянд та інших медоносних сиропів . Фірні-гауз в Бомбейському районі Донгрі, поблизу будинку Кхадербхая заслужено славиться своїми дуже смачними напоями фалуда, але вони здаються прісними порівняно з тими ласощами, що їх запропонували мені у Фалуда-гаузі в Карачі.

19- "Russian... everywhere ", he sad, speaking quietly, but with a hard, breathing intensity. "Russian ...know everything ...know every man ... pay money for know everything ."

"Russian spies ?" I asked. In Karachi ...

"Everywhere Pakistan " he nodded, turning his head aside to spit on the floor. I wasn't sure if the gesture was in contempt or for luck. "Too much danger ! Not

speak anyone! You go...Faloodha House ... Bohri bazaar... today... Saade char baje”.

“Half past hour “ I repeated . You want me to meet someone at the Faloodha House, in the Bohri bazaar at half past hour ? Is that it ? Who do you want me to meet ?

– Росіяни всюди,– сказав він тихо, але вагомо.– Вони все знають... про кожного знають... вони платять гроші, щоб усе знати.

– Російські шпигуни? – запитав я.– В Карачі?

– По всьому Пакистану,– кивнув він, одвернувшись, щоб сплюнути на підлогу, не знаю –

на успіх чи для того, щоб виказати свою зневагу до росіян.– Дуже небезпечно! Ні з ким не говорити! Сьогодні ти поїдеш у Фалуда-гауз... Бохрі-базар... сьогодні... саде чар бадже.

– О пів на п'яту,– повторив я.– Ти хочеш, щоб я з кимось зустрівся у Фалуда-гаузі на Бохрі-базарі о пів на п'яту? Я правильно зрозумів? З ким я маю зустрітись ?

20- On the very day that I learned about the wooden stakes of the flood-game, not three hours before I stood alone in the rain, Prabaker's mother had told me that she'd called a meeting of the women in the village: she'd decided to give me a new name, a Maharashtrian name, like her own. Because I was in Prabaker's house, it was decided that I should take the family name of Kharre. Because Kishan was Prabaker's father, and my adoptive father, tradition decreed that I should take his first name for my middle name. And because they judged my nature to be blessed with peaceful happiness, Rukhmabai concluded, the women had agreed with her choice for my first name. It was Shantaram, which means man of peace, or man of God's peace

Всього за три години до того, як Прабакер пояснив мені суть гри з кілочками, я дізнався від його матері, що вона скликала жінок у селі на нараду, щоб дати мені нове, місцеве ім'я. Оскільки я жив у сім'ї Прабакера, то вони вирішили, що і прізвище моє має бути Харре. Кишан був батьком

Прабакера, тож традиція вимагала, щоб я взяв його ім'я. А перше, основне ім'я Рухмабаї обрала для мене, гадаючи, що у мене спокійний і життєрадісний характер, і решта жінок погодилася з її вибором. Це ім'я було – Шантарам, що означає мирна людина», або «людина, якій Бог дарував мирну долю».

Для того, щоб надати читачеві розуміння змісту іншомовних / іншокультурних елементів, перекладач використовує або пояснення, як у попередньому прикладі, або робить це в інший спосіб. Розглянемо подані далі приклади.

Відтворення змісту (зноски)

1) *We are going to stay in an ashram*

ashram\ ашрам- в Індії так називаються місця для пустельників, аскетів та бажаючих усамітнитись та опрацювати духовні практики. Зазвичай знаходяться у відлюдних місцях, горах та джунглях, подалі від цивілізації.

Походить з санскриту .

2) *“Tell me, _bach _e _kaka”, Suleiman asked gently, using the familiar term for nephew*

bach-e-kaka\ бач-і-кака – зазвичай лагідне звертання до племінника.

Походить з Перської мови. Вживається в Ірані, Афганістані та Індії .

3) *Karla ! Come on, _yaar*

Yaar\ яар – додаткове кличне слово, використовується для підсилення ефекту при звертанні до когось, підсилюючи увагу на повідомленні. Мова Хінді.

4) *Kai _garam _mad'chud !” he roared, smiling for the first time.*

Кай гарам мад'чуд- дослівно це означає ‘Який запеклий збочинець !’, але останнє слово вживається в різних ситуаціях і здебільшого перекладається як ‘шахрай’. Мова Маратхі.

5) *‘Thik hain, challo !’*

Ттік гайн, чало – гаразд, їдьмо. Мова хінді

В якості зносок використовуються гіперпосилання в електронному тексті, які надають користувачеві можливість отримання пояснення в межах документа та сторінки без необхідності його залишення.

Висновки до розділу 3

1. Іншомовні / іншокультурні елементи в тексті оригіналу та перекладу за своєю структурою охоплюють слова, словосполучення, речення та фрагменти тексту. За змістом ці одиниці подані власними назвами та побутовими і етнографічними реаліями. З етимологічної точки зору іншомовні / іншокультурні елементи належить до таких мов: хінді, мараті, арабська, перська.

2. Відтворення іншомовних / іншокультурних елементів у перекладі за допомогою стратегії очуження здійснюється шляхом транскодування, переважно транслітерації, оскільки звукова форма мовної одиниці невідома перекладачеві.

3. Пояснення змісту іншомовних / іншокультурних елементів здійснюється шляхом пояснення, поданого в тексті після транскодованої одиниці, або за допомогою електронних зносок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Темою нашого дослідження було обрано аналіз реалізації стратегії очуження в українському перекладі роману «Шантарам» Грегорі Девіда Робертса, зокрема у відтворенні іншомовних / іншокультурних елементів тексту оригіналу.

Відомо, що в наш час все більше уваги дослідників привертає постколоніальна література, а також її переклад. У постколоніальній літературі та перекладу є чимало спільних рис, оскільки постколоніальний письменник є представником колонізованого народу, але він пише свій твір мовою колонізаторів, водночас використовуючи одиниці колонізованої лінгвокультури задля створення національного колориту.

Оскільки у фокусі нашого дослідження перебуває саме такий твір - роман «Шантарам» (*Shantaram*) Грегорі Девіда Робертса (*Gregory David Roberts*) та його український переклад, слід зазначити, що цей твір, безперечно, належить до постколоніальної літератури, хоча й з деякими особливостями. Йдеться про те, що автор тексту оригіналу не є постколоніальним письменником у “чистому” вигляді: Г.Д. Робертс не є представником колонізованого народу, але він прожив чимало років в Індії, добре знає культуру і мови цієї країни та змальовує її в своєму творі, використовуючи, зокрема, іншомовні / іншокультурні фрагменти в тексті оригіналу.

Це викликає потребу відтворення цих фрагментів у перекладі у такий спосіб, який допоможе зберегти відтворення лінгвокультури Індії. Для цього перекладачеві необхідно використовувати стратегію очуження, суть якої у межах культурного перекладознавства вбачається у вірності тексту оригіналу, зокрема його форми. Ця стратегія акцентує саме форму, що вказує на збереження форми іншомовних / іншокультурних елементів обраного у нашому дослідженні тексту, але водночас ця стратегія може викликати певні проблеми із розумінням змісту тексту перекладу.

Для проведення дослідження було розроблено план, який передбачав послідовну реалізацію трьох основних етапів.

Перший етап призначення для аналітичного огляду наукової літератури за темою, зокрема таких проблем, як особливості художнього перекладу, специфіка постколоніальної літератури, перекладацькі стратегії у світлі культурного перекладознавства.

Другий етап має на меті формулювання методологічних принципів дослідження, визначення його методів, опис та добір матеріалу дослідження, зокрема його джерельної бази та одиниць аналізу. Очевидно, що методологічною робота ґрунтується на принципах культурного перекладознавства, а одиницями аналізу виступають іншомовні / іншокультурні елементи тексту оригіналу та тексту перекладу. Слід також зазначити, що на цей момент існує два українські переклади обраного тексту оригіналу, з яких ми обрали переклад В. Александрова через його доступність у вільному доступі в мережі Інтернет.

Основним у дослідженні є третій етап, який у роботі здійснено у два кроки.

На першому кроці здійснено класифікації одиниць аналізу по трьох основних параметрах. По-перше, одиниці розподілено за структурою, що дозволяє стверджувати, що серед них наявні слова, словосполучення, речення та фрагменти тексту. По-друге, одиниці аналізу класифіковано за змістом, виявлено, що серед них власні назви та загальні назви, етнографічні та побутові реалії. І по-третє, одиниці аналізу розподілено за походженням, тобто за етимологічним критерієм. З'ясовано, що серед іншомовних / іншокультурних наявні не лише одиниці з мови хінді, а також з інших мов - мараті, арабської, персидської.

На другому кроці проведено аналіз способів реалізації стратегії очуження у відтворенні в перекладі іншомовних / іншокультурних одиниць тексту оригіналу. З'ясовано, що ці одиниці транскодуються, причому домінує такий різновид транскодування як транслітерація, тоді як транскрипція

зустрічається набагато менше. Це, очевидно, можна пояснити тією обставиною, що перекладачеві навряд чи відома вимова цих одиниць.

Також на цьому кроці вивчено способи відтворення змісту іншомовних / іншокультурних одиниць тексту оригіналу в перекладі. Доволі очікуваними виявилися два способи: здатність загального контексту художнього твору пояснити значення мовної одиниці та наявність пояснення у безпосередньому контексті (після транскодованої одиниці). Третій спосіб - пояснення значення мовної одиниці за допомогою паратекстового елемента – зноски – має певну специфіку, забезпечену розміщенням тексту перекладу в електронному вигляді: зноски позначені цифрами та відкриваються під час натискання. Це спрощує читачеві сприйняття інформації, оскільки немає потреби переходити на іншу сторінку або на іншу частину сторінки.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в порівняльному аналізі реалізації стратегії очуження у двох наявних українських перекладах роману «Шантарам» Г.Д. Робертса.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасімова О. М. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. № 22. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v22/51.pdf> (дата звернення: 03.10.2024).
2. Заслужена А. А. Особливості передачі концептуальних метафор українською мовою (на матеріалі перекладу роману Г.Д. Робертса «Шантарам»). *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. 2017. Вип. 3. С. 26–29.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
4. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): монографія. Київ : ПЦ «Київський університет», 2004. 522 с.
5. Коптілов В. В. Першотвір і переклад. Роздуми і спостереження. Київ : Дніпро, 1972. 214 с.
6. Кочур Г. М. Майстри перекладу. *Всесвіт*. 1966. № 4. С. 17.
7. Крилова-Грек Ю. М. Психолінгвістичні аспекти перекладу текстів художнього стилю. *Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. 2011. Т. 10, № 19. С. 363–372.
8. Линтвар О. М. До проблеми художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2012. № 30. С. 144–147.

9. Лукаш М. Про переклад поеми К. В. Іванова «Нарспі» (Перекладач Я. Шпорта). *Теорія і практика перекладу*: респ. міжвід. наук. зб. Київ : Вища школа, 1992. С. 19–27.
10. Мартинюк А. П. Перекладацька діяльність з позицій інтегративної теорії мови. *Переклад у наукових дослідженнях представників харківської школи* : колективна монографія. Вінниця : Нова книга, 2013. С. 107–114.
11. Матузкова О. П., Гринько О. С., Горбатюк Н. О. Стратегії та аналіз в усному та письмовому перекладі. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/28579/1/horbatiuk_strategii.pdf (дата звернення: 19.09.2024).
12. Ніколаєва Т. М. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 42. С. 119–127.
13. Ніколаєва Т. М. Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=UZTNU_filol_2018_29%2868%29_1_23 (дата звернення: 13.09.2024).
14. Офіційний сайт Грегорі Девіда Робертса. URL: <https://gregorydavidroberts.com/> (дата звернення: 23.08.2024).
15. Павлюк І. Ю. Культурологічні аспекти перекладу. *Advanced Technologies of Science and Education. Рубрика: Філологічні науки: XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція*. URL: <http://intkonf.org/pavlyuk-iyu-kulturologichni-aspekti-perekladu/> (дата звернення: 07.09.2024).
16. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
17. Рильський М. Т. Проблеми художнього перекладу. *Рильський М. Мистецтво перекладу. Статті. Виступи. Нотатки*. Київ : Радянський письменник, 1975. С. 26–27.

18. Фролова І. Є., Набокова Д. О., Овчаренко Є. О. Особливості перекладу екзотизмів постколоніального літературного твору. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 85. С. 37–46.
19. Художній твір. URL: http://artsandculture.google.com/entity/g1hb_fgzq7 (дата звернення: 06.09.2024).
20. Чайковська Т. В. Труднощі художнього перекладу. *Сучасні наукові дослідження – 2006: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 20–28 лютого 2006 р. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. С. 25–26.*
21. Черноватий Л. М., Липко І. П. Співвідношення стратегій перекладу та рівня перекладацької компетентності майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=VchdpuP_2015_131_40 (дата звернення: 07.09.2024).
22. Шантарам. Грегори Робертс. Роман : пер. В. Александров. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Gregory_David_Roberts/Shantaram/ (дата звернення: 09.09.2024).
23. «Шантарам» українською мовою. URL: <https://www.bookclub.ua/catalog/books/pop/product.html?id=37920> (дата звернення: 20.09.2024).
24. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. 2013. Кн. 1. С. 164–168.
25. Ashcroft B., Griffiths G., Tiffin H. *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-Colonial Literatures*. London & New York : Routledge, 1989. 296 p.
26. Bassnett S., Lefevere A. *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Clevedon : Multilingual Matters, 1998. XXII, 143 p.

27. Bassnett S., Lefevre A. Proust's Grandmother and the Thousand and One Night: The „Cultural Turn“ in Translation Studies. Introduction. *Translation, History and Culture*. 1990. P. 140–150.
28. Berman A. L'épreuve de l'étranger: Culture et traduction dans l'Allemagne romantique. Paris : Gallimard, coll. «Les Essais», 1984. 311 p.
29. Delisle J. Terminologie de la traduction / Translation Terminology / Terminología de la traducción / Terminologie der Übersetzung / [sous la direction de Hannelore Lee-Jahnke et Monique C. Cormier]. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamin Publishing Company, 1999. 433 p.
30. Gregory David Roberts: the convicted Australian bank robber who became a bestselling author. URL: <https://www.telegraph.co.uk/culture/books/authorinterviews/11221569/Gregory-David-Roberts-the-convicted-Australian-bank-robber-who-became-a-bestselling-author.html> (дата звернення: 07.08.2024).
31. In 'Shantaram,' A Fugitive Finds A Home In Mumbai's Underworld URL: <https://www.npr.org/2015/10/13/448265927/in-shantaram-a-fugitive-finds-a-home-in-mumbais-underworld> (дата звернення: 13.09.2024).
32. Journal of Postcolonial Writing. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17449855.2016.1146098> (дата звернення: 13.09.2024).
33. Larson M. L. Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence. Lanham and New York : University Press of America, Inc, 1984. 586 p.
34. Lefevre A. The Cultural Turn in Translation Studies. URL: http://nptel.litm.ac.in/courses/109104050/pdf_version/lecture. (дата звернення: 12.10.2024).
35. Mumbai through the eyes of Shantaram. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/books/features/mumbai-through->

- the-eyes-of-shantaram/articleshow/49094870.cms (дата звернення: 03.10.2024).
36. Munday J. *Introducing translation studies*. London : Routledge, 2008. 256 p.
37. Newmark P. *Approaches to translation*. Oxford : PrenticeHall, 1981. 200 p.
38. Shantaram Reviews. URL: <https://www.goodreads.com/book/show/33600.Shantaram> (дата звернення: 18.10.2024).
39. Shantaram. URL: <http://showpdf.rahnuma.org/krizma/1-Uncategorized/Shantaram.pdf> (дата звернення: 29.10.2024).
40. “Shantaram” Series. URL: <https://tv.apple.com/ua/show/shantaram/umc.cmc.2osw4v395mum8b6co8klt1j97> (дата звернення: 29.10.2024).
41. Spivak G. The Politics of Translation. *The Translation Studies Reader* / Ed. by L. Venuti. London and New York : Routledge, 2000. P. 179–200.
42. The Guardian "Shantaram author breaks silence on life of crime. URL: <https://www.theguardian.com/world/2003/oct/15/books.australia> (дата звернення: 23.10.2024).
43. “The Mountain Shadow” – Офіційний сайт книги. URL: <https://gregorydavidroberts.com/books/the-mountain-shadow/> (дата звернення: 26.09.2024).
44. Tymoczko M. *Translations of Themselves: the Contours of Postcolonial Fiction. Changing the Terms: Translating in the Postcolonial Era*. Sherry Simon & Paul St-Pierre (eds.). Ottawa : University of Ottawa Press, 2000. P. 147–163.
45. Venuti L. Strategies of translation. *Encyclopedia of translation studies*. London, New York : Routledge, 2001. P. 240–244.
46. Venuti L. *The Translator’s Invisibility*. 2nd ed. London and New York : Routledge, 2008. 319 p.
47. Venuti L. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London : Routledge, 1998. 210 p

SUMMARY

This research paper focuses on the implementation of the foreignization strategy in the Ukrainian translation of the novel *Shantaram* by *Gregory David Roberts*.

The relevance of the paper, as we see it, lies in the urgent need of analyzing the usage of foreignization strategy while translating English literary works into Ukrainian.

The object of the research has been the foreign elements in the original text and their Ukrainian equivalents, while the subject of the research - the methods of these elements foreignization translation.

The material for the research has been the original text of the novel *Shantaram* by *Gregory David Roberts* and its Ukrainian translation by V. Aleksandrov. This translation has been chosen due to the free access to it on the Internet. The units for analysis were the foreign language means in the original text and their Ukrainian equivalents.

Literary translation is the main challenge in translator's activity while the translation of postcolonial literature is of special interest. Postcolonial literature is metaphorically compared to translation as its subject - a postcolonial writer - is a representative of a once colonized nation and at the same time a bearer of the colonizing culture, the language of which they use to present their native culture to the whole world. In doing so postcolonial authors introduce in their literary works foreign elements - language means that belong not to the dominant language but to the language of the colonized nation. These are the units which require foreignization translation strategy.

In the cultural translation perspective, domestication and foreignization strategies are recognised as the main instruments of rendering the original text. Foreignization strategy is described as the one orientated towards the original text, it is believed to be the strategy of form which can be not quite successful in rendering the content.

The paper is methodologically rooted in cultural translation principles which presupposes the use of a number of methods.

The first part of the paper presents an analysis of the theoretical notions relevant to the research problem. This analysis includes the specific features of literary translation, the features of postcolonial literature and the understanding of the main translation strategies - domestication and foreignization.

The second part of the research includes the description of its methodology and methods, the material for the research and the stages of the research.

The third part presents the results of the practical analysis, it includes two main steps.

The first step is aimed at classifying the units of the analysis according to several criteria. First comes the structural criterion which shows that the research units include words, word combinations, sentences and text fragments. The second criterion is the content one, according to it the units under study include proper and common names, ethnographic and every day realia. The third criterion is the etymological one which the research units comprises those from Hindi and other languages (Arab, Persian, etc.).

The second step is meant to analyze the methods for foreignization strategy implementation in the Ukrainian translation.

As the research has shown, the units under study are transcoded, mainly transliterated. Transcription is not so productive as the translator doesn't have sufficient knowledge about the pronunciation of these language means.

The meaning of these units is revealed to the reader of the Ukrainian translation in different ways. Some reveal their meaning in the context of the whole original text, others become clear due to the explanation provided after the transcoded equivalent that is in the immediate context. The specific features of the translation under study is evidenced by the third way of revealing the meaning of the foreign elements of the original text: in the Ukrainian translation their meaning is explained by paratextual elements - notes. The translation being available in the

electronic version, these notes are marked by figures and open when pressed which facilitates the reading.

Further comparative research of the foreignization strategy implementation in the two available Ukrainian translations of the novel *Shantaram* by *Gregory David Roberts* seems promising.